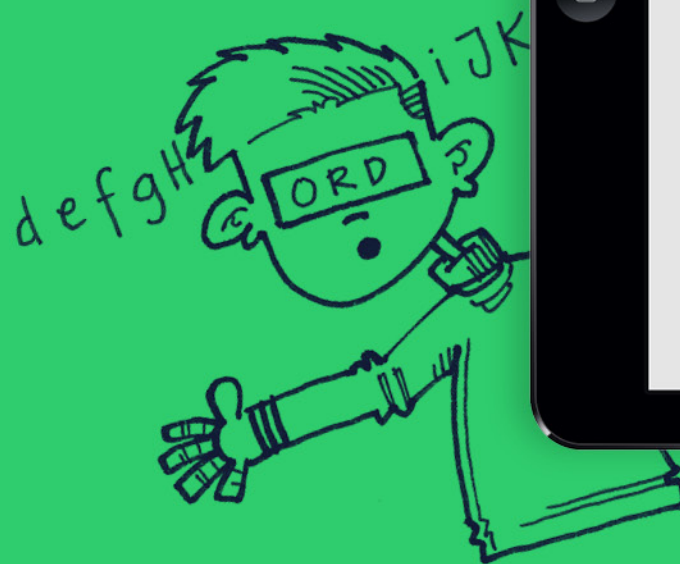
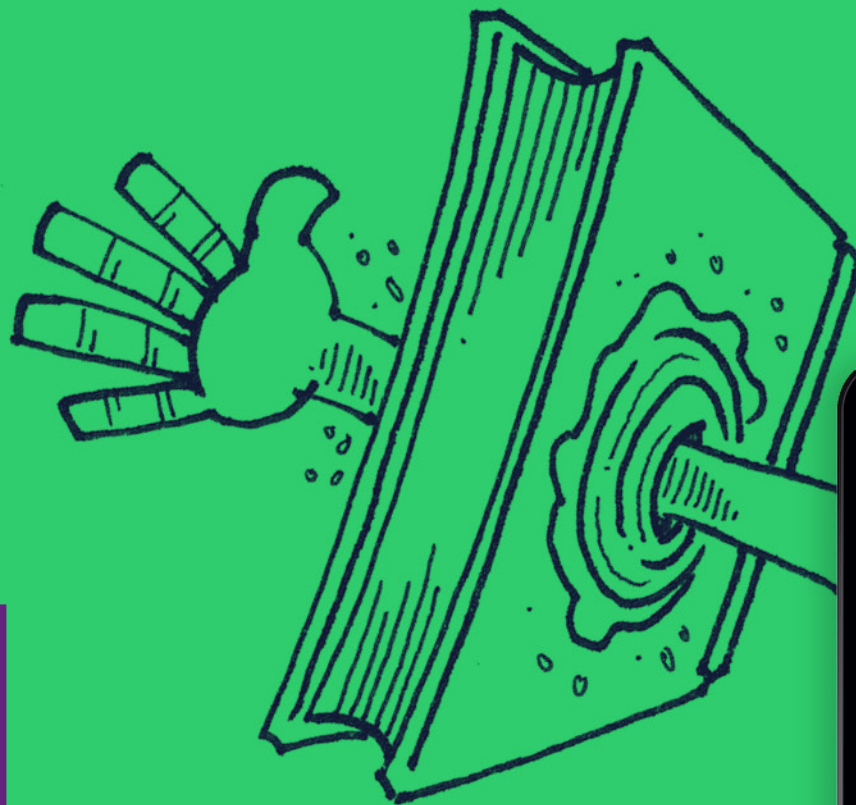

Digital læsning

Giver det mening?

TO

Peder Wessel var
knægt i flåden til
at blive en myte.
kone og grundlæ

Peder Wessel var
milie på besøg. H
dre blev endnu
varmt tøj på, når
at svømme? Har
provokere af små

Indhold

Digital læsning kan være papirbøgernes redningskrans	03	Blåt lys	17
Udnyt teknologiens muligheder	07	Læsehastighed og forståelse	19
Digitale enheder er kommet for at blive?	08	Hjælper ordblinde bedre	20
Analog læsning og digital læsning	10	Nyt medie - ny tilgang	21
Interaktion	13	Forstyrrelser	22
Sansning og overskuellighed	14	Hjælpefunktioner	23
Tilfredsstiller hjernens belønningssystem	15	Tilgængelighed	24
Overblik og disponering af ressourcer	16	"For og imod"	25
		Skal du gå den digitale vej eller ej?	26
		Kilder	27

Digital læsning kan være papirbøgernes redningskrans

I Danmark har vi været hurtige til at tage digitale medier til os, og børn og unge bruger timevis foran lysende skærme hver dag. Ifølge DR Medieforsknings rapport fra 2016 om den danske medieudvikling bruger børn mellem 7 og 12 år 3 timer og 10 minutter om dagen foran skærme. De bruger især de digitale enheder til at streame video som YouTube og film, men de lytter også til musik, sender beskeder til hinanden – og så læser de. En hollandsk undersøgelse viser nemlig, at den tredje hyppigste aktivitet blandt unge på tablets og smartphone er læsning.

Skoleelever bruger allerede digitale enheder hver dag

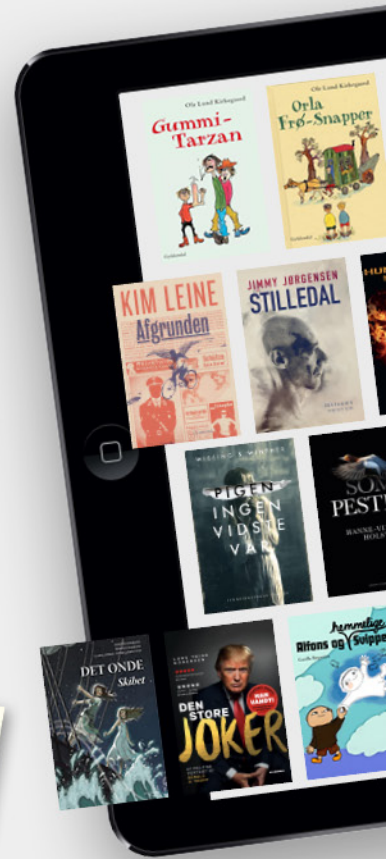
Det peger på, at skolen som læringsinstitution har god mulighed for at være med til at præge børn og unges forhold til digitale enheder og hjælpe dem med digital dannelse ved at træne dem i en reflekteret brug af enheder og platforme.

29%

...af de unge i undersøgelsen fra Holland fortæller, at de lærer bedre med digitale læremidler end klassiske bøger.

En tablet kan rumme alle bøger i verden!

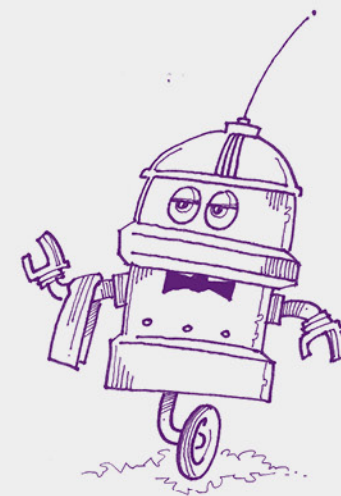

Udnyt teknologiens muligheder

Når digitale enheder allerede er så etablerede i vores hverdag, er det svært at forestille sig, at de vil forsvinde. Derfor bør vi forsøge at påvirke, hvad de bliver brugt til, og hvordan de kan udnyttes hensigtsmæssigt. Bare fordi børn er vokset op med en tablet i hånden, betyder det ikke, at vi ikke kan uddanne dem til at bruge den på andre eller flere måder, end de gør det i forvejen. Det er en måde, man kan forstå digital dannelse på: At erkende teknologiens rolle og netop forstå, hvad den kan, og hvordan den kan udnyttes på bedste vis.

En tablet kan rumme alle bøger i verden, men didaktikere og læsefagkyndige er ofte i tvivl om, hvordan de skal forholde sig til e-bøger. Det er et nyere medie i grundskolen, og selvom mange unge foretrækker digital læsning, hersker der stadig stor skepsis imod skærmlæsning.

Efterhånden er der en del gennemgribende forskning på området, og derfor har vi her lavet en overskuelig guide med argumenter både for og imod læsning på digitale platforme. Med denne guide vil det forhåbentligt blive nemmere at forholde sig til for både lærere, bibliotekarer og enhver, som i øvrigt ønsker at vide mere om digital læsning.

Digitale enheder er kommet for at blive

Mange forskere fokuserer på, hvilke negative effekter de nye teknologier har på samfundet, især på børn og unge – og det er der ikke noget nyt i. Sådan har det været, hver gang et nyt medie eller format har vundet indpas i samfundet. Først var det film og TV, der fangede forskernes interesse, sidenhen var det computerspil, og i dag ser vi den samme tendens med digitale enheder. I medieforskningen kaldes det effektforskning, og ifølge professor i medievidenskab, Kirsten Drotner, er det ofte den type forskning, der får opmærksomhed i de offentlige medier. Det er et udtryk for en bekymring for konsekvensen af det nye og ukendte.

Medierne beretter ofte om, hvordan børn konsumerer for meget passiv underholdning på digitale enheder, og diskursen peger oftest på, at vi må begrænse brugen af enhederne, så der kan blive plads til aktiv indlæring i børnenes hverdag. Men når nu en stor del skolebørn faktisk mener, at deres indlæring øges med digitale læremidler, giver det mening at flytte læringen ind på de enheder, de i forvejen bruger. Derved bliver det ikke et enten-eller, men i stedet et både-og.

Den menneskelige hjerne er ikke skabt til at læse bogstaver på en side

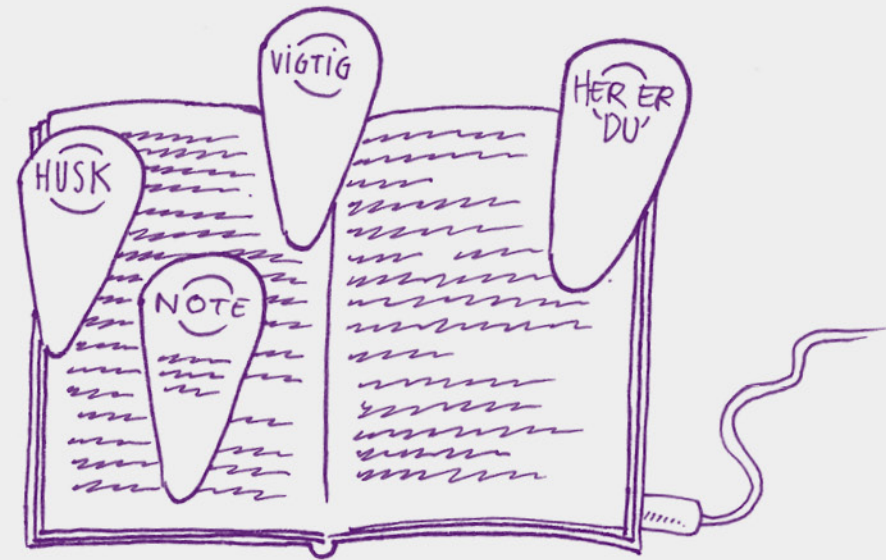
– uanset om den er digital eller ej. Den er skabt til at opleve verden, hvorfor vi bruger samme mentale værktøjer, når vi læser, som når vi går en tur: Vi sanser, orienterer os og navigerer i forhold til vores omgivelser.

Analog læsning og digital læsning

Du husker sikkert, at en vigtig pointe i en fysisk bog fandtes øverst på en højreside, eller at der var et særligt godt citat et sted i den sidste tredjedel. Imens vi læser side op og side ned, registrerer vores hjerne, hvor de forskellige informationer kommer fra, og vi danner i løbet af læsningen et kognitivt kort over oplevelsen. Vi ved, at bogens sider samlet har otte hjørner, at der er margen på hver side, og at teksten løber fra øverste venstre hjørne til nederste højre. Den viden betyder, at vi ikke hele tiden skal bruge energi på at forholde os til mediet, men kan fokusere på afkodning og forståelse af teksten.

E-bøger har en anden udformning end den klassiske bog, og det påvirker vores oplevelse af den. Overblik, læsehastighed og forståelse af det læste påvirkes af platformens egenskaber – men ikke nødvendigvis til det værre. Vi gennemgår på de følgende sider nogle af de aspekter, der har betydning for digital læsning og oplevelsen af e-bøger.

Digitale bøger vs. papirbøger

Når vi sidder med en papirbog, aktiverer vi alle vores sanser for at opleve den.

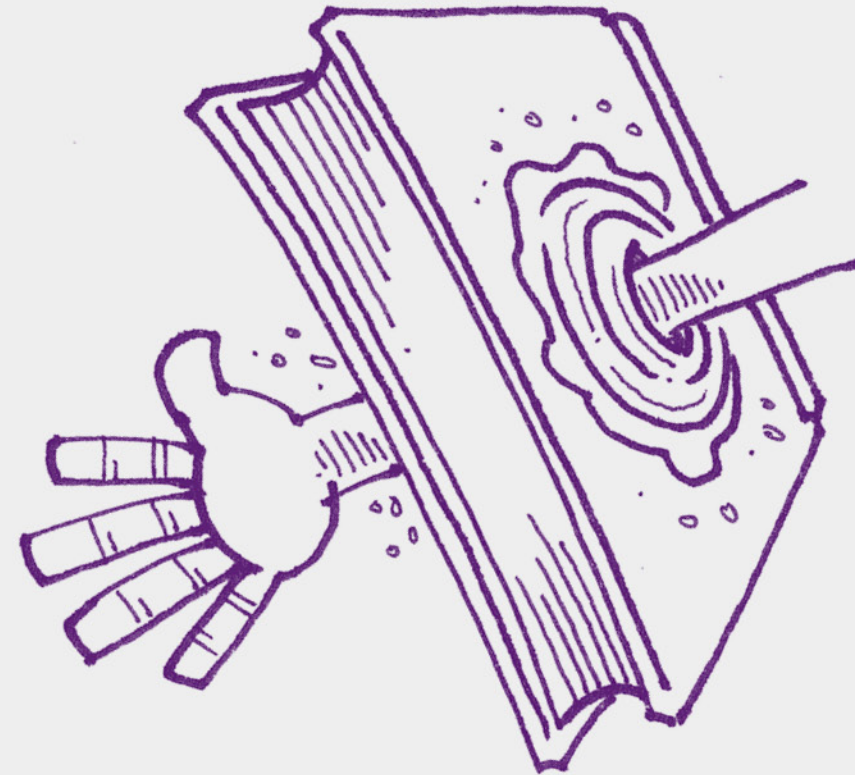
Vi kan lugte bogen, og vi kan bladere frem og tilbage, imens vi kan mærke omfanget af bogens indhold, og vi kan lade fingrene løbe over siderne og fornemme bogstavernes tryk.

Interaktion

De digitale medier er i deres natur dynamiske og skabt til interaktion, hvorimod papirbogen er statisk. Læsningen på begge typer enheder kan betragtes som en proces, hvor man afkoder et statisk tegnsystem, men den digitale enhed giver – i kraft af at det er et dynamisk medie – mulighed for at interagere aktivt med teksten.

I en app med fokus på læseoplevelsen findes der et væld af interaktionsmuligheder, som kan simulere en taktile oplevelse. Eksempelvis kan man som læser visualisere de sider, man har læst, og de der venter, når man bladrer. Fornemmelsen af at kunne se stakken af sider til højre blive mindre og den til venstre blive større efterligner oplevelsen af at sidde med en fysisk bog, og det skaber stor tilfredsstillelse. Derudover vil det visuelle give en fornemmelse af, hvor nemt det er at bladre lidt bagud for at genopfriske hukommelsen af et enkelt citat eller forud for at se, hvor langt det næste kapitel er.

En app kan naturligvis ikke få samme lugt eller tyngde som en bog af papir, men den kan godt imitere visse dele af den analoge læseoplevelse. På andre områder er papirbøger og digitale meget forskellige.

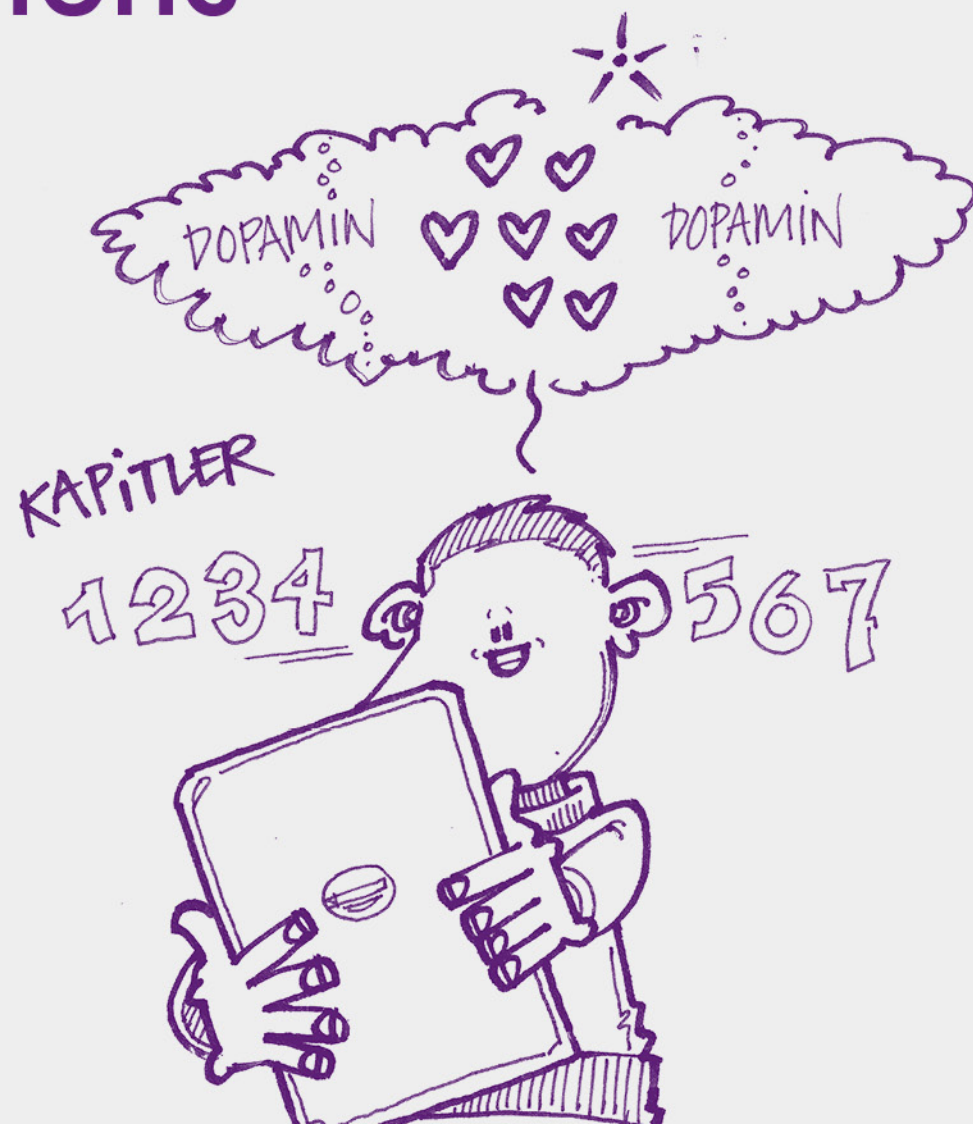
Sansning og overskuelighed

Når vi sidder med en papirbog, aktiverer vi alle vores sanser for at opleve den. Vi kan lugte bogen, høre lyden af sider der bladrer frem og tilbage, mærke omfanget af bogens indhold og lade fingrene løbe over papiret for at fornemme bogstavernes tryk. Sidder vi med en e-bog på eksempelvis en iPad, ændres billedet, og skærmen viser os i udgangspunktet blot en enkelt side ad gangen. Det påvirker oplevelsen af helheden og betyder, at vi har langt mindre at forholde os til, når vi skal orientere os på den aktuelle side.

Tilfredsstiller hjernens belønningssystem

Fysiske og digitale bøger har dog også fællestræk, og et af dem er, at de begge virker tilfredsstillende på hjernens belønningssystem.

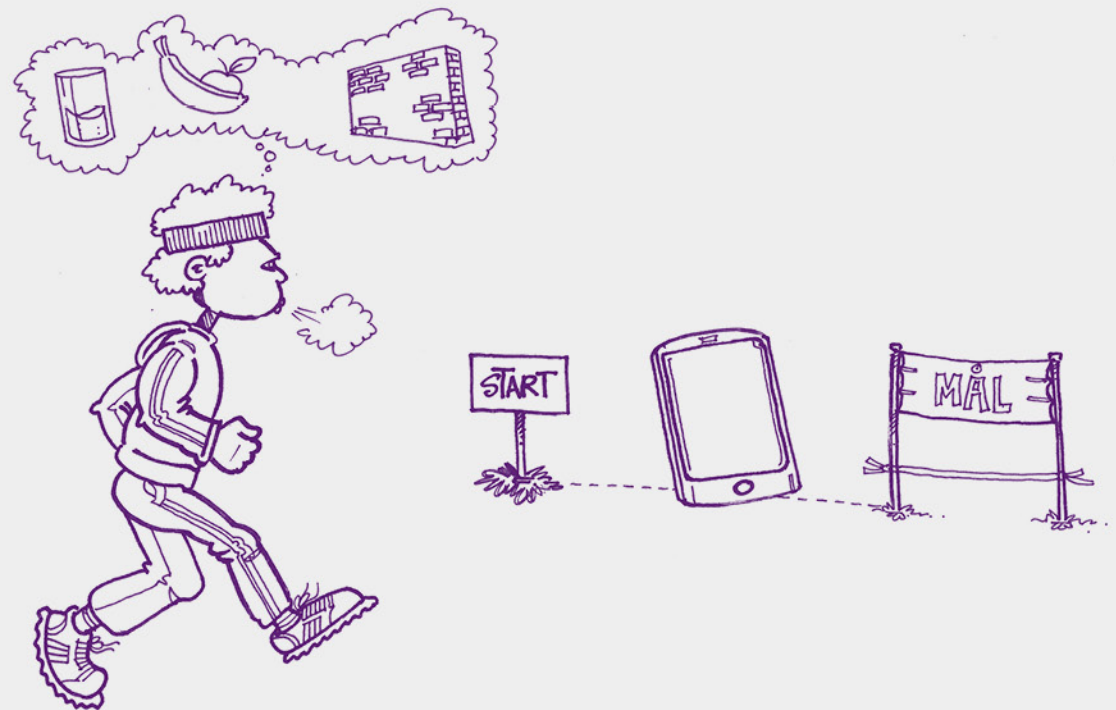
Hver gang man færdiggør et kapitel eller når et andet delmål, vil det frigive lidt dopamin. Det er hjernens belønningsstof, der udløses, når vi opnår noget. Derfor er overskuelighed og synlig længde på næste kapitel eller en del af bogen vigtig, fordi det frister til at fortsætte og få den næste belønning. Der er altså en motivation i selve visualiseringen af fremskridt, og hvor papirbogen naturligt blot har sine fysiske kapitler, kan e-bogen yderligere indeles i eksempelvis bidder på en bestemt tid eller et bestemt antal sider, hvilket gør læsningen til en mere overskuelig og dermed overkommelig proces.

Overblik og disponering af ressourcer

Når vi læser, bruger vi som nævnt hele sanseapparatet, og derfor er det vigtigt for læseren at kunne disponere over sin mentale energi. Hvor meget energi, det kræver, afgør vi både fra kapitel til kapitel og i forhold til det samlede antal sider, der venter, før vi vender sidste blad.

Disponeringen af energien er vigtig og kan sammenlignes med et motionsløb; der er himmelvid forskel på at løbe 5 kilometer og at strække sine muskelreserver til et maraton. Det er det samme med læsning. Vi skal vide, hvordan vi skal dosere vores mentale energi, så vi kan få noget ud af hver eneste side, vi læser.

Blåt lys

Bøger forbindes ofte med godnatlæsning, mens det blå lys fra digitale skærme ikke anbefales på sengekanten, fordi det forstyrrer menneskers døgnrytme. Langt de fleste nyere digitale enheder kan indstilles til at ændre lyssammensætningen, når man vælger aften- eller nattilstand, ligesom man kan benytte læseapps, der giver mulighed for at tilpasse farvesammensætningen af baggrund og tekst. Det er altså fint til at imødekomme problemet, og når nu det er sikkert at tage sin tablet med i seng uden at ødelægge sin nattesøvn – så kan bogen jo være lige så oplagt som en film eller YouTube.

En klassisk bog udmærker sig ved at have en klar begyndelse, en midte og en synlig slutning, som man uden videre kan forholde sig til.

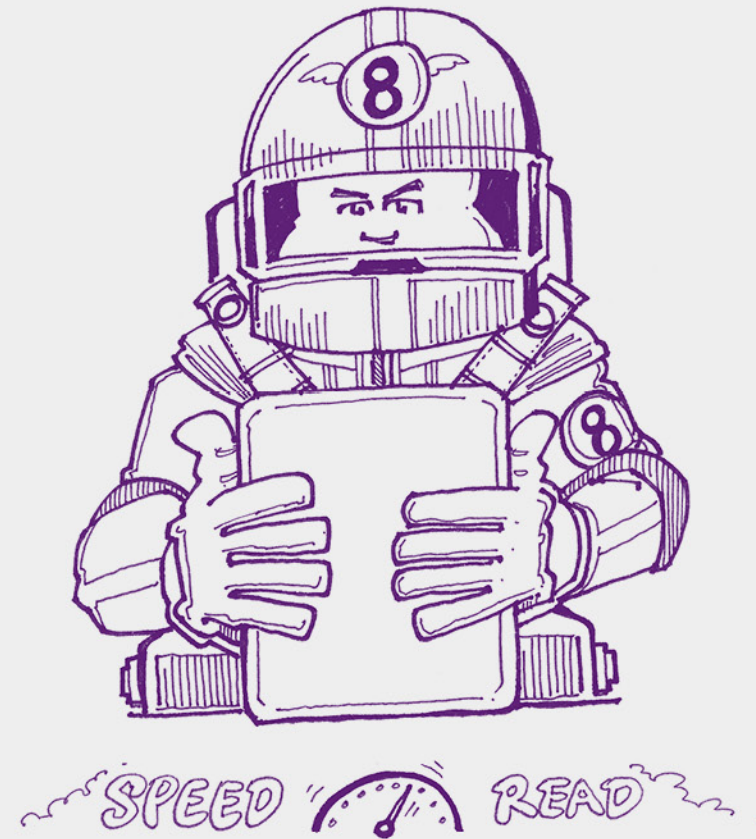

Læsehastighed og forståelse

Enhver læser har sit eget tempo, men undersøgelser viser, at læsning i digitale bøger ofte tager lidt længere tid end i en papirbog, afhængig af hvilken type enhed læseren sidder med.

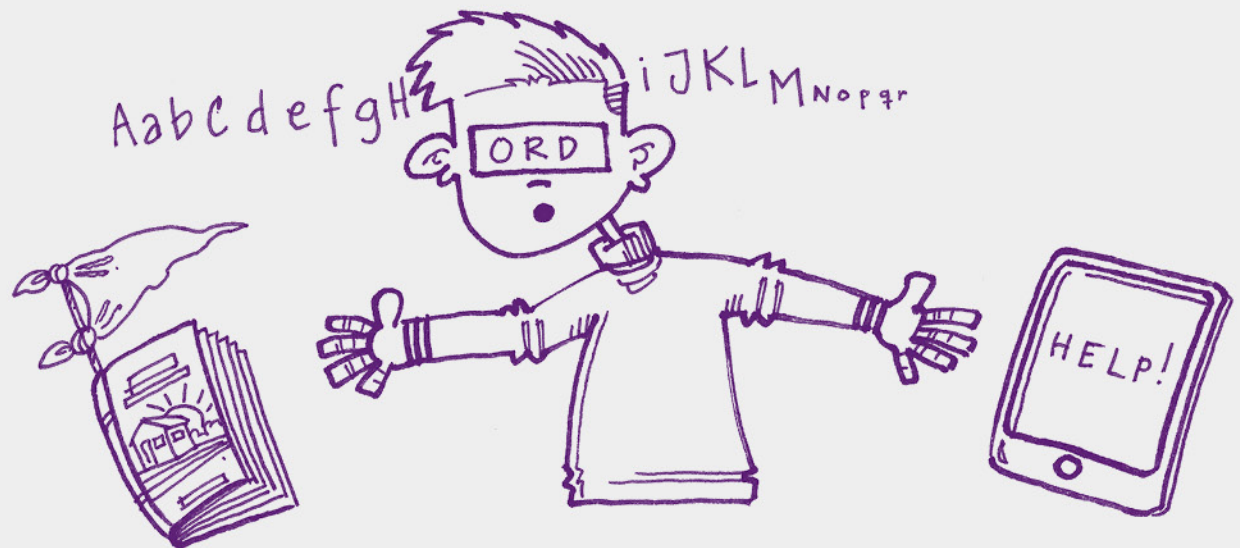
Løsninger til e-bøger indeholder en mulighed for at holde øje med læsehastigheden, hvor man for eksempel kan følge sin udvikling over længere tid. Digitale enheder bruges ofte i situationer, hvor læseren er på farten og derfor er under tidspres. I nogle tilfælde kan det udløse en øget hastighed og en fragmenteret læsning, men det samme er gældende for læsning af fysiske bøger.

Der er ikke påvist nogen forskel på forståelsen af teksten, hvis læseren er udsat for de samme ydre påvirkninger, som eksempelvis tidspres. At nogle oplever, at digital læsning svækker forståelsen, kan have noget at gøre med, at de digitale enheder oftere end den fysiske bog bliver benyttet i situationer, hvor tidspres er dominerende.

Hjælp til ordblinde

Undersøgelser viser, at ordblinde specifikt drager fordel af at læse digitalt. Mange ordblinde kæmper med en forstyrrelse af den visuelle opmærksomhed, og muligheden for at afgrænse teksten kan derfor være en stor hjælp. På en skærm kan man vælge blot at vise en linje ad gangen, og det hjælper ordblinde til bedre at kunne få hold på ordene. I nogle e-bøger kan man desuden få læst ordet op, hvilket kan hjælpe til at komme videre i teksten, hvis man sidder fast.

Nyt medie – ny tilgang

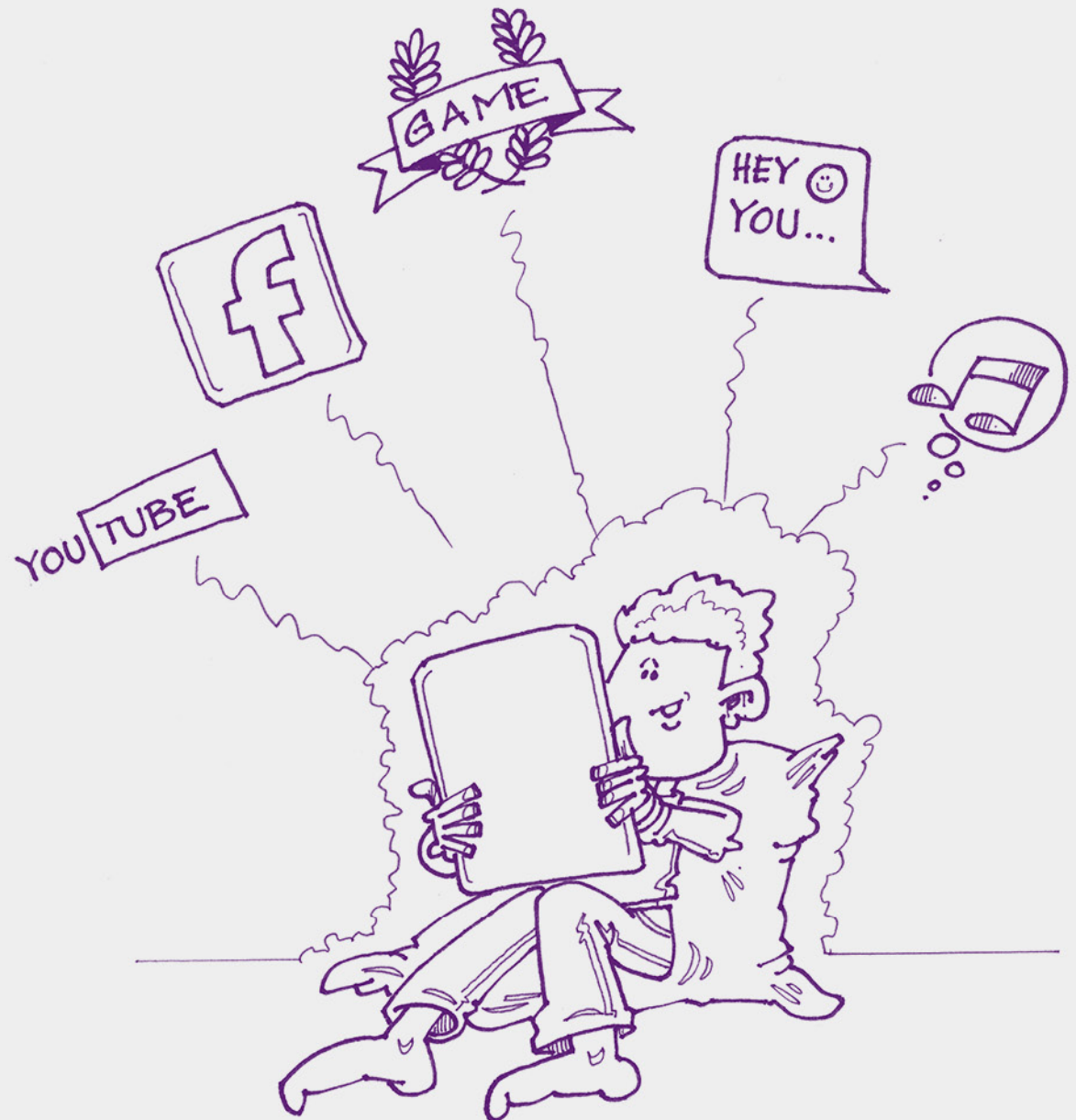
Mange lærere oplever, at deres elever er mere motiverede, når der arbejdes med digitale medier, og her kan der være noget at hente ved at få eleverne med på nye metoder, når de alligevel bruger deres tablet til andre fag end netop læsning. De er vant til at have skærmen i hånden, og de vil gerne finde ud af, hvordan de får mest muligt ud af den.

Nogle forskere anser det for tabt at opnå den dybe forståelse med læsning af e-bøger, mens andre er uenige. De sidstnævnte forskere henviser til, at e-bøger ikke uden videre kan læses, som vi er vant til at læse papirbøgerne. De påpeger, at siden e-bogen er et nyt medie, giver det ikke mening bare at gøre, som vi plejer. I stedet skal man anerkende de vilkår som e-bøgerne tilbyder, og udvikle nye læsestrategier som passer

dertil. Det digitale udmærker sig nemlig særligt ved at give mulighed for at tilpasse den enkelte bog til individuelle behov. Derfor bør man lede efter digitale læseplatforme, der netop passer til de behov, en læser måtte have. Det kan være, at man har brug for værktøjer, der kan hjælpe én igennem teksten, eller læseplatformen skal måske være tilgængelig på en bestemt type enhed, som man alligevel altid har på sig.

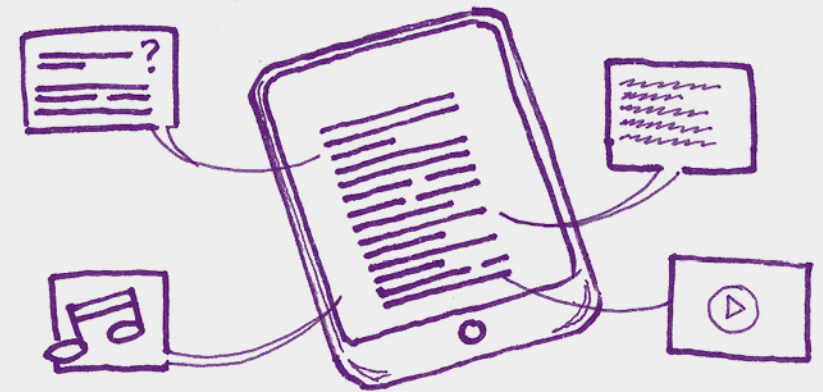
Forstyrrelser

En fysisk bog er statisk og kan derfor kun bruges til at læse i, mens den digitale enhed er dynamisk i sin natur og derfor lokker med andre former for interaktion med både beskeder, spil, tv-serier og sociale medier. Det kan betyde, at der er større risiko for at blive distraheret eller forstyrret, når man sidder med en digital enhed. Men både tablets og smartphones kan netop indstilles til personlige behov, og de giver som regel mulighed for at slå notifikationer og lyd fra, så forstyrrelser med notifikationer fra andre apps og beskeder fra vennerne minimeres.

Hjælpefunktioner

Apps kan som tidligere nævnt have hjælpefunktioner, der læser enten svære ord eller hele sætninger højt eller giver mulighed for oversættelse eller opslag i en ordbog. Generelt giver de digitale enheder mulighed for at tilpasse bogen til et individuelt behov. Desuden giver en app mulighed for at markere tekst eller tilføje noter, hvis man støder på noget, der er særligt værd at huske, eller hvis der er noget, der er svært at forstå og kræver hjælp fra andre. Og det helt uden at ødelægge bogen for de næste, der skal læse den.

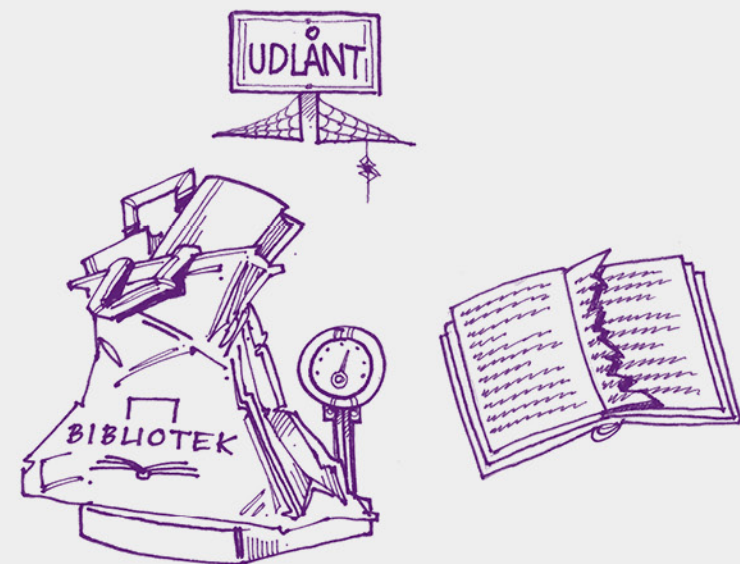
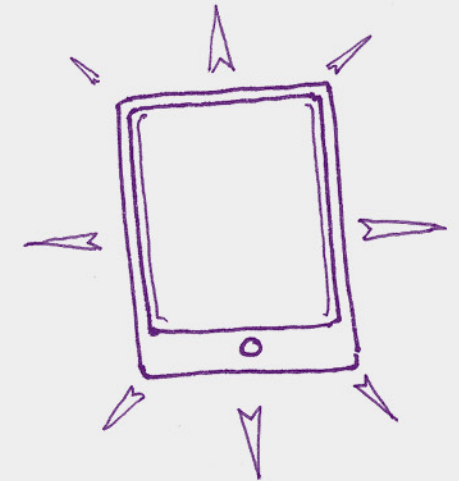

Tilgængelighed

Vi har i årevis været vant til at tage på biblioteket, i boghandlen eller til skolens pædagogiske læringscenter for at finde den næste læseoplevelse. Nogle gange er bogen hjemme, andre gange er den ikke. Ind imellem mangler der en side, og sommetider når man ikke at læse bogen færdig, før den skal afleveres igen.

Sådan er det ikke med e-bogen. E-bøgerne er digitale, og det betyder ingen irriterende situationer, hvor en bog er udlånt, eller at man halvvejs igennem opdager, at den er i stykker, mens man håber på ikke at ende med regningen for det.

Digitale bøger findes alle steder på samme tid, og man skal aldrig vente på adgangen eller håbe på at få et pænt eksemplar. Den digitale bog er altid klar til læsning og altid i nyeste udgave.

For

Interaktion

muligheder som statiske bøger ikke giver

Tilgængelighed

ingen bøger er udlånt, og alle bøger er samlet ét sted

Hjælpefunktioner

oplæsning, ordforklaring, oversættelse, overstregning af tekst og notatfunktion

Tilpasning af tekst

justering af skrifttype, størrelse, samt tekst- og baggrundsfarve

Overblik

kapitler og fremskridt
Skærper visuel opmærksomhed – ordblinde hjælpes af f.eks. afgrænsning i tekst

Tidsfunktion

kort vej til næste afsnit

Læseadfærd

overblik over tidsforbrug og indsigt i udvikling af læsehastighed og sværhedsgrad på bøger

Imod

Baggrundslys og søvn

hvis ikke det slås fra, kan blåt lys forstyrre nattesøvnen

Læsehastighed

mange læser langsommere på en skærm

Overblik

det kan være svært at få en fornemmelse af hele værket

Manglende fokus

distraction og forstyrrelse er ofte en del af det digitale

Forstyrrelser

det er nemmere at blive distraheret på en digital enhed

Føle

og pegebøger bør være fysiske

Traditionelt set (afhængig af hvilken digital løsning der er tale om) er der følgende fordele og ulemper ved digitale bøger

Skal du gå den digitale vej eller ej?

Gennemgangen her viser, at der er mange faktorer i spil, når det gælder en vurdering af digital læsning og læsning af e-bøger. Både den analoge og digitale bog har sine fordele og ulemper, men der er altså gode argumenter for at bruge e-bøger til læsning i fritiden såvel som i dansktimerne.

Mange af os voksne vil helst ikke give slip på den taktile oplevelse af papirbogen, som vi kan mærke mellem hænderne og har kendt, lige fra vi var børn. Men børn i dag vokser op med skærme som et primært medie, og ligesom vi skulle lære bogen at kende, da vi selv begyndte med læsning, skal vi gentænke digitale bøger og i stedet betragte dem som et helt nyt litterært medie til læsning og læring – en unik mulighed. Eleverne vil stadig have spørgsmål til materialer og behov for hjælp til at udvælge de rette, så der er i høj grad brug for dygtige lærere og vejledere, som kan guide og støtte. Derudover kan de små og helt nye læsere have gavn af at blive bekendt med den fysiske bog – heriblandt også føle- og pegebøger, før de begynder at læse digitalt.

De digitale enheder er dog ikke til at komme udenom, og vi må sande, at de både som lærings- og hjælpemidler er kommet for at blive. Det betyder ikke, at de nødvendigvis udfaser alt andet og bliver det eneste naturlige valg. Men det betyder, at vi må forholde os til respektive præferencer og metoder i forhold til læring og læsning, som vil definere vores relation til digitale enheder og de fysiske papirbøger. Der er plads til begge dele, når det handler om at sikre gode læseoplevelser.

Kilder

Kennisnet Four in balance:

Use and Benefits of ICT in Education

https://www.kennisnet.nl/fileadmin/kennisnet/corporate/algemeen/Four_in_balance_monitor_2015.pdf

DR Medieforskning:

Medieudviklingen 2016

https://www.dr.dk/NR/rdonlyres/EDBEE3F4-5C3E-439E-A08E-870734C3CD72/6150035/medieudviklingen_2016.pdf

Videnskab.dk:

Elektrisk lys og skærmtid ødelægger søvnen og skader helbredet

<https://videnskab.dk/krop-sundhed/elektrisk-lys-og-skaermtid-odelaegger-sovnen-og-skader-helbredet>

Folkeskolen.dk:

Ordblinde læser bedre med e-læsere

<https://www.folkeskolen.dk/536834/ordblinde-laeser-bedre-med-e-laesere>

Flere skal
læse mere

BookBites
Katrinebjergvej 115
8200 Aarhus N

+45 7022 0504
join@bookbites.com
www.bookbites.com